

Árpás Károly

A MARGIT-ÉRTELMEZÉS KÖREI

Tisztelgés az irodalmári hagyománynak – a műfaj kérdése

A *Margit* című elbeszélés/kisregény¹ keletkezéséről emlékeim alapján azt tudom, hogy a szerző 1983 őszén-telén írta, jobbára Szekszárdon a szülői házban². Nagy valószínűséggel még ebben az évben be kellett fejeznie, mert a folyóirat-közlés föltételezett átfutási ideje alig enged meg többet: a szöveg először a *Tiszatáj* márciusi számában jelent meg, 1984-ben. Nem véletlenül kétséges a műfajmeghatározás: a terjedelem önmagában nem tekinthető érvek, az a kérdés, hogy mit mutatnak a többi, műfajspecifikus tényezők.

Legegyszerűbb a tér kérdése. Bár a helyszín tulajdonneve – Szekszárd vagy Sárd – hiányzik, de a személyesség, az azonosítható városrészek jelenléte éppen úgy erre az egyetlen helyszínre utal, mint a 85. oldalon említett „sóti”³ szavalóverseny. Igaz ugyan, hogy ez az egyetlen tér kettősen jelenik meg, ám ez inkább az idősíkokkal való játéknak köszönhető. A térdimenzió miatt lehetne akár elbeszélés is.

Nagyobb gond az idő értelmezése. A cselekmény történéseinek jelen éve: 1981 – tudjuk, tizenhat év telt el a meghatározó szerelmi élmény óta. Akkor a meg nem nevezett elbeszélő-émlékező hős tizenhét éves volt – most harminchárom éves. (Ha 1965-ben 17 volt, akkor 1948-ban kellett születnie⁴.) A történet évszaka alig határozható meg, szó esik ugyan ki nem tisztított télikabátokról és ködről, de ez kevés az azonosításhoz. Természetesen a hónapot sem tudjuk – noha a kísértés megtörténtének hónapját, napját, sőt napjának megnevezését⁵, ezen kívül óráit is. Maradnak tehát a napok: négy napról van szó⁶, de a „c” valószínűleg nem lehet szombat, mert „d” napon még munkanap van – 1981-ben még hatnapos volt a munkahét. Egy nap a megkísértettség megvalósítása 1965-ben, négy nap a jelen története 1981-ben – az időmérleg alapján talán elmozdult az elbeszélés a kisregény műfaja felé.

A szereplők kusza kapcsolatrendszere megint a kisregény felé mutat – ám föltehetjük a kérdést: a 20. század végén beszélhetünk-e meghatározható műfajokról? Vagy a műfaji szempontból pontosan körülhatárolt teremtett világ mása-e az eredetinek? Lehetett-e Baka István 1983-ban posztmodern elbeszélő?

Kettőzés: romantika vagy posztmodern?

A költő Baka István a 20. századi mesterektől tanult; az epikus alkotásokban azonban olyan fogásokkal találkozunk, amelyek éppen úgy kapcsolhatók a romantikához vagy a posztmodernhez. Az egyik ilyen kedvelt megoldása a kettőzés. Ez nem az alteregó / hasonmás egyszeri alkalmazását jelenti, hanem alakok, témák, motívumok vagy éppen események olyan ismétlését, amely a megerősítés mellett többre utal.

Figyeljük meg a korábban említett tér- és idősíkok meghatározását! Két lét-helyzet rajzolódik ki előttünk: a harminchárom éves könyvtáros világa és a tizenhat éves kamaszé (a kettő közötti átjárást a fel-feltámadó emlékezés és a Koleszár Béla-i kísértés biztosítja). A kamasz világ hihetetlenül (és töredékesen) pontos: helyszínmegnevezések, utcanevek, belső leírások olyan intervallumokban, amelyekben még a perceknek is jelentőségük van. A könyvtáros életkörülményei csupán jelzésszerűek: nem tudjuk még a hónap nevét sem, nincs megfogható támpont a napra, s a napszakok is viszonylagosak. Nem ismerjük a könyvtár beosztását, az utcákat, sőt valójában a lakást sem. A szerző egyetlen jelenbeli helyszín részletezéséhez ragaszkodik: a régen meghalt órás üzetét írja le – ahol a kísértő megjeleni, ahol a megkísértés megtörténik. Azt sem zárhatjuk ki, hogy a kamasz nem tér vissza, csupán az alkoholos bódultság különböző fokozataiban eltérő pontossággal emlékezik – ezt támasztja alá, hogy Márta szavai szerint látták éjjel részegen bódorogni⁷. Két világ egy fantasztikus köldökzsinórral összekötve, vagy két világ egymásba csúszása egy már állapotokat látó/láttató (rém)látomásban? Gondoljuk meg: Koleszár Bélához = Mefisztóhoz egy részeges éjszakán jut el a narrátor, majd elveszíti eszméletét. A város állomásán ébred – s az időutazás végére az uszár figyelmezteti; majd ismét az állomáson tér észhez.

Ugyanilyen kettőzés a cselekmény alapváza is: két csábítás (Mártáé és Margité) kapcsolódik össze. Csakhogy másképpen történnek: Márta mintegy megkönyörül az „elhagyott”, magányos, az alkoholizmus határán álló munkatársán. Margitot pedig alkoholtól gyengítve elragadja a hiúság: a Nyugatról jött, különös férfi titkaival és az ajándékkal. De hol van a Férfi? Nézzük meg közelebbről a személyeket!

A legfontosabb szereplő az E/1-es elbeszélő. Nagyon keveset tudunk meg róla: lassan alkoholistává képezi magát, kilenc évi házasság után elvált feleségétől, kamaszkori álmai és vágyai nem váltak valóra, kiskeresetű, peremlétben önsorsrontó magányos figura. A kettőzés itt nem a tudathasadásos megoldáson alapul, hanem a számvetési kényszeren. Ez ugyanakkor csapda is: a főszereplő nem a jelen problémáinak megoldására figyel, hanem (egyfajta modern Oidipusz királyként) a jelenhez vezető utak első elágazását kutatja.

Az első említett nő, Ilona ugyanúgy kettős képben jelenik meg, mint a szeretett lány, Margit. A felnőtt elbeszélőt elhagyó feleség mellett föltűnik a hazudott fiatal lány, az

56-os áldozat, akinek sok tulajdonsága egyezik az elbeszélőével is (például szavalási tehetség, áldozat-szerep). Margit mellett kontrasztként ott van (a történetben nincs jelen) a kisvárosban rosszhírű elvált csinos anyja.

Az egyetlen jelenben is létező nő, a könyvtáros Márta engedelmes és irgalmas. Ennyi nőalak jelenléte ellenére a mesélő igazi emberi kapcsolatot egyetlen nővel sem képes kialakítani (a kamaszkori szerelmével sem!).

A többi szereplőről (figyelem, mind férfiak!) sokkal kevesebbet tudunk. A Sátán (Koleszár Béla) elmosódó alak, a csak keresztnévvel jelzett Gábor⁸ a férficinkosság megtestesítője. A megnevezetlen főnök/főnökség pedig misztifikálódik, pedig a főszereplő sorsára ő van legnagyobb befolyással.

A fentiekben tárgyalt kettőzés nemcsak a *Margit*-ban fordul elő. A *Vasárnap délután* bádog- és csodaszarvasa éppen úgy ide vonható, mint a céllövöldés, illetve a csavargó bácsika kettős értelmezése. A *Szekszárdi mise* kettős alakja Liszt Ferenc és Schéner Mihály. A *kisfiú és a vámpírok* című alkotásában többen is találkozhatunk: Bakó András és Bakó Imre a felnőtt- és gyermek-lét vonatkozási pontjai, Korintha kettőzött alakja vagy Korintha és Lukrécia összekapcsolható figurája. Az *Én, Thészeusz* nőalakjai szintén összekapcsolhatók ilyen dichotómiákká: Edit – Adrienn; Adrienn – Ariadné. Mindennek nem a didaktikai közlés az oka, nem a megerősítés a cél, inkább az elbizonytalanítás. Baka olyan világot teremt, amely „átjárható” önmagában is – s megtalálhatóknak sejtet olyan utakat, amelyekkel a realitásból a teremtetbe lehet eljutni (és fordítva: a virtuálisból következtetni a létezőre).

Baka drámáit és epikáját át- és átszővi az áttételesség. A drámai kísérletek talán azért arattak az epikánál is kevesebb sikert, mert a metaforizálás, az allegorikusság, a „kulcstörténetiség” hangsúlyozása megriaszthatta a befogadót vagy a hiányos ismeretek miatt nem ítélte/ítélhette fontosnak a részleteket. Legjobb lírai ciklusai hiába foghatók fel monodrámának (*Háborús téli éjszaka*, *Döbling*, *Yorick monológjai* vagy a *Sztyepan Pehotnij*-kompozíció), hiába kísérelték meg előadásukat: a jelentésben gazdag szöveg egyszeri hallásra nem adja meg magát. Talán a Baka-szöveg e tulajdonsága kelti bennünk azt a képzetet, hogy most is többről van szó, mint a hagyományos értelemben vett elbeszélésről/kisregényről. Az epikai ábrázolás struktúráit belengik az életmű többletjelentésihez kapcsolódó asszociációk.

Áthallások és evokációk

Első feladatunk a cím értelmezése. Margit kifejező neve ma már (s az orosz szakos Baka Istvánnak még inkább) Mihail Bulgakov regényét juttatja eszünkbe. Csakhogy Bulgakov esetében a regényében is – Margarita Nyikolajevna –, életében is (harmadik felesé-

ge) azzal a nővel találkozunk, aki az alkotóművész ideális társa: gyakorlatias, eligazodik minden világrend ügyeiben, megteremti a hétköznapi és az alkotói lét kereteit, ráadásul értő hallgatója, olvasója és társa a Mesternek. Baka elbeszélője hajlandó elrontott életének minden űs-ökát megtalálni abban, hogy harmadikos gimnazista-egóját nem hallgatta meg az elsős gimnazista leány.

Ugyanakkor a Margit névre Bulgakovtól (és Koleszár Bélától) függetlenül fölidéződik a *Faust*-történet is. Gretchen olyan fiatal, tapasztalatlan lánygyermek, aki nem is lenne képes a bulgakovi nő szerepére, ám a megfiatalodott Faust benne látja minden, életéből korábban hiányzott női tulajdonság megtestesülését. Ez a Margit közelebb áll Baka szereplőjéhez. Érdemes elidőznünk a *Faust*nál, hiszen Bulgakov is kapcsolódik hozzá. Nem tudom, Baka milyen mélységig tanulmányozta ezt a kultúra-egységet, magam is utána jártam a téma feldolgozóinak⁹.

A *Faust*-történet lényegét így lehetne meghatározni: a világ megismerhetetlenségét fölismerő, ebbe a tudatba megörülni nem akaró ember elfogadja a kísértés kihívását. Először az elszalasztott fiatalság életörömeit hajszozná – az öregemberi tudatállapot másféle világképe alapján szükségszerűen tönkretéve azokat, majd a hatalom és/vagy az újrajárt tudás életlehetőségeiben rejlő csapdákból bukik el. Hogy a történet végére eljut-e az önmegváltás esélyéig, az már a feldolgozó személyes megoldása.

Vajon Baka története hogyan felel meg a „Faust-hipertext”-nek? Az elbeszélő megfogalmazza a fausti kérdést: mi az értelme az eddig megtett életútnak? van-e értelme egyáltalán a jelenben és a jövőben? Más kérdés, hogy a sikertelen „befuccsolt költő-önjelölt, gátlásosságát nőgyűlölettel álcázó onanista” könyvtáros (78. o.) bár csak harminchárom éves, mégis eljutott arra a síkra, amelyen a megöregedett Faust botorkál. (A *Faust*-idézetekkel, -evokációkkal és -reminiszcenciákkal nincs mit kezdeni, ezek tulajdonképpen az olvasó beavatását megkönnyítő kellékek.) A megkísértés Bakánál is sikeres, de az alku tárgya kicsinyes: szó sincs a „boldog pillanat”-ról vagy a sikeres pályáról! Csupán egyetlen, a sorsot meghatározónak vélt utazás (és találkozás) lehetőségéről van szó – s ez minden ellenére megemeli Baka történetét.

Ki bukik el a Baka-alkotás kísértésében? A megkísértett könyvtáros-elbeszélő? Margit, a disszidens lánya? Margit anyja, aki elválík, mert a társadalmi-politikai nyomást nem tudná vállalni? Ilona, a feleség, aki nem akarja együtt járni választott társával az általános leépülés útját? A munkatársnő, a szingli Márta, aki azt hiszi, ezzel a döntésével kikapaszkodhat a magányból? Gábor, a hamis orvosi igazolást gyártó barát, aki nyújthatna életre valóbb segítséget is?

A megfeleltetés elkanyarodik a Faust-témától. Baka emberei rontott világban élnek, amelyben csak a megnevezetlenségében is fenyegető főnökség érzi jól magát, meg ennek

a létnek időtlenségét szavatoló Sátán-Koleszár Béla. Bulgakov példaregényében nem ennyire egyértelmű a vezetés és az ördög illetén egymásrautaltsága! Baka társadalomkritikája bújtatott, de annyira jelen van, hogy alkotása nem válik a divatos horror-, thriller-, fantasy-könyvek tucatdarabjává.

Baka könyvtárosa tudatosabb, mint a Gretchent elcsábító Henrik! Goethe hősétől jobban tudja az erkölcsi törvény és bűn lényegét, különbségét. Ám az elrontott tizenhét év minden emléke erősebb, mint lelkiismeretének iránytűje: módszeresen, felnőtt tudását fölhasználva csábítja el a kamaszlányt azon a szombaton – s a gimnazista-egő semmilyen esélyt nem kap arra, hogy meghallgattassék. Így és ezzel zárul be a történet.

Az áttételek nemcsak a kor társadalmi-politikai világának erkölcsi vetületét idézik. Megjelennek mélyebb megfelelések is: a krisztusi korhoz fűzhető Márta újszövetségi alakja, aki a hétköznapi megélhetés munkáiba veszte nem kapcsolódik-kapcsolódhat a megváltó-megváltott közösséghez. Ott van a diákszínház-színpados Ilona, aki Tündét is játszhatna Vörösmarty mesejátékában/drámai költeményében. S lassan kiderül: a Baka-műveknek saját mitológiája van! Ahogy Ady Endre a világháború végén fölismerve betegsége súlyos voltát könyveiből épít kötetciklusaihoz hasonló életművet, úgy Baka is újabb és újabb epikus alkotásaival egy párhuzamosnak tűnő, de ugyanakkor tudatosan egymásba játszatott többszörös virtuális világot épít életéből.

A szerző erre többször is „rájátszott”. Az életmű belső világában való eligazodás fontosságát hirdette meg kimondatlanul a már említett *BEAVATÁSOK* című kötet is. Ebben minden prózai darabhoz egy-két vers társul, a *Margit* nyitóverse az *Átutazóként*¹⁰. Nem lenne nehéz a művek kronológiájából és a Baka-versek szövegvilágából kikutatni az összefüggő opusokat – én inkább másra hívom föl a figyelmet: az epikus művek és a drámai kísérletek összetartozására¹¹. És annak, aki a Baka-mitológiában otthon akar lenni, annak a Baka-biográfiával is ismerősnek kell lennie. Jó lenne, ha elkészülne az életműkiadásnak az a kötete, amely tartalmazza majd Baka István megnyilatkozásait, interjúit – és a Bakára emlékezők szövegeit is.

Kultuszdarab: örök és/vagy átmeneti

Baka-szövegek – Baka-mitológia – Baka-életrajz: olyan három terület jelölődik ki, amely a leendő (és kialakuló) kultusz alaptémáinak tekinthető. Hogy ez mire jó, azt most nem tekintem problémának. Nézzük meg, hogy ez a három terület érintkezik-e? Példánk az egyik lehetséges unió vagy metszet, az „Edit-Margit” téma¹².

A szövegekben és a mitológiában tetten érhető az „Edit-story”. A szövegek alapján így rekonstruálható:

- 1964 vége /1965 eleje: egy hóolvadási délután első pillanatra föltámadó szerelem
- 1965.02.: teadélután: beszélgetés
- 1965.02.19. előtt: a *fűzet** megírása (ez lenne a *Kövek I-XV?* [esetleg más versek?] + kísérszöveg)
- 1965.02.19. péntek (nagyszünet): a *fűzet* átadása
- 1965.02.20. szombat: szavalóverseny Szekszárdtól távol, Rilke *Első duinói elégia* – sikertelenség
- 1965.02.22. hétfő vagy később: a *fűzet* visszaadása – elutasítás
- 1965 tavasza: kínlódás – panasz az édesanyjának
- 1965.10.: A *Vasárnap délután* cselekménye
- 1966.12.30-1967.01.02. rövid szabadságra Szekszárdon Hódmezővásárhelyről: nem találkozik vele
- 1966.12.30-1967.01.02.: Az *Én, Thézeusz* cselekménye
- 1978/1979 decembere: egy Duna-menti kisvárosba utazik, ahová E. férjhez ment – nem találkozik vele
- 1978 ősze/tele: A *Város és az Idegen* (= *Transzcendens etűd*) – megjelenik Kortárs
- 1979/3. – az első név szerinti említés (versekben korábban nem vagy nem ismert)
- 1980.08.: *Vasárnap délután* – megjelenik Tiszatáj 1980/11.
- 1981 őszi/tél: a *Margit* cselekménye
- 1983 ősze: a *Margit* megírása – megjelenik Tiszatáj 1984/5.
- 1984 ősze: A *kisfiú és a vámpírok* megírása – megjelenik Tiszatáj 1985/11.
- 1989 ősze: Az *Én, Thézeusz* megírása – megjelenik Tiszatáj 1990/3.
- Később 3 tárca és az *Isten a városban...* hangjátéka (a *Vasárnap délután* átdolgozása)

A fölkutatható valóság ennél kevesebb. Edit-Margit létező személy¹³. Egyelőre úgy tűnik, hogy az irodalomtörténet számára elérhetetlen. Az alaptörténetre így emlékszik vissza középiskolás társa, egyik legközelebbi barátja, Hanák Ottó: „Erről jut eszembe: békében hagyhatnák már szegény Nemes Editet. A sok komoly tudálékos elfelejti saját kamaszságát: a kamasz szerelme ugyanis többnyire általános: ő az érzéshez keresi a személyt. Milliós sláger zúgja a szélnek, hogy a lányok milyen buták, mert nem szeretnek bennünket... Gondold el a szituációt: a gimnázium folyosóján egy gyönyörű, szőke porcelán babához (aki mellel már fülig szerelmes a későbbi-mai férjébe) odalép egy idegen, szőrös manó, akiről annyit tud, hogy az egy kuriózum (ma ezt finoman másságnak hívják), közli vele, hogy szerelmes belé, s felajánlja, hogy szeressék

egymást... kb. ebben a stílusban! Hát ennyit a Margitról.”¹⁴ Talán a többi emlékezés is olvasható lesz egyszer¹⁵.

Nem tudom, hogy a többi élet-élmény milyen és mekkora szerepet játszott az életmű kialakításában, de az biztos, hogy az Edit-szerelem mély nyomokat hagyott. Az új Juhász Gyulaként emlegetett Bakának volt egy szekszárdi Sárvári Annája – érdemes odafigyelni arra, hogy milyen módon is jelentkezett az életműben. A kortárs művek száma igen csekély – lehet, hogy a hozzáférhetőség is korlátozott, de Istvánról köztudomású volt, hogy nem szeretett nivótlan alkotást hagyni maga után. Lehetőleg megsemmisített mindent, amit nem tartott fontosnak. Magam csak két ilyen alkotást ismerek: az egyik a *Kövek I-XV* ciklusa – ebből az I-XII. maradt ránk¹⁶. A másik a *Karácsony, 1967* vers kézírata¹⁷. Az idevágó részletet idézem:

...
 szebb férjről álmodik a lány, kit két évig szerettem,
 gyertyákat gyújt s bizonynyal látja őt,
 nincs bajusza s nincs szemüvege sem,
 s pontosan akkor jön, mire férjhez mehet,
 de szép is volt! magasnyaku pulóverben járt télen,
 és meleg csizmacskában, mégis betegeskedett,
 de szépségét időben megóvta a láztól,
 nem is volt soha szövődményes tüdőgyulladása...

Lehet, hogy rejtőzik több Edit-mű is, de ezeknek a korai verseknek nincs akkora szerepük és jelentőségük, mint az 1978 őszétől keletkező epikai és drámai alkotásoknak. Ez az utóélet jelzi: milyen életélményekből szökött szárbá Baka sikereket érdemlő tehetsége.

Az olvasó-, a hívó- és a kutató-befogadó lehetőségei

Az olvasó-befogadónak szinte mindegy, hogy Baka Istvántól mit olvashat – nem is alapozhat rá az életmű-kiadás. Persze, ahhoz, hogy másféle Baka-befogadó legyen, először Baka-olvasóvá kell lennie. Őt a korábbi és a jelenlegi kiadások csábíthatják el – s a mindenkori kánon hirdetői erősíthetik meg abban: nem választott rosszul.

Más a helyzet a hívó-befogadóval! Ő az, aki mindent el akar olvasni, aki mindenről tudni akar. Ha létezik a kultusz mint olyan, akkor a hívó-befogadóért létezik. Nemcsak mindent meg akar ismerni, hanem mindent többször is. Ha a jövőbe tudjuk

„kapcsolni”, akkor megszereztük-megszerveztük Baka István „belépő jegyét” a nemzeti halhatatlanságba.

A kutató-befogadóra vár a legtöbb feladat. Joga és kötelessége a lehető legjobb, annotált és később értelmezett hozzáférhető szöveganyagot „előállítani”. Tulajdonképpen ő teszi lehetővé a másik két befogadó-típus létezését. Szabadságát azonban korlátozza az irodalmi tény: mi lehet hozzáférhető, mi van jelen a befogadói asztalon. Felelőssége a szerző életéhez kapcsolódik: mi mondható el a szerzőről, a szerző életében részt vevő, azt meghatározó emberekről, arról a világról, amely a művekben is visszatükröződik. Ezt a felelősséget meg kell osztania azokkal, akik jogokkal rendelkeznek (az írott és íratlan szabályok betartása kötelező).

Baka István 16 éve hallgat. Mi nem hallgathatunk. Hogy István élő szerzőként legyen jelen az irodalmi-kulturális életben, ehhez a hívő-befogadóknak és a kutató-befogadóknak össze kell fogniuk, együtt kell működniük – s akkor eleven étellel telik meg a látszólag befejeződött életmű.

JEGYZETEK

- ¹ A tanulmány keletkezésekor még nem volt kész a Baka életműkiadás megfelelő kötete; a szerző által jóváhagyott utolsó szöveg a Beavatások című gyűjteményében olvasható az Átutazóként és a Halottak napja című versek között; in Pannon Könyvkiadó, Bp., 1991. 69-98.o. Idézeteimet innen vettem.
- ² Külön dolgozatort érdemelne annak kutatása, értelmezése, hogy miért ott és miért azok a művek születtek. Az epikai és drámai alkotások mellett a lírai életmű meghatározó alkotásairól van szó.
- ³ A kislány és a vámpírok, illetve az Én, Thészeusz lapjain olyan kitalált neveket használ Szekszárd és környéke leírására, amely nemcsak minden helybelinek megkönnyíti a Szekszárddal (szülővárosával és ifjúsága helyszínével) való azonosulást, hanem az életműben korábban megnevezett helyszínek azonosítását is.
- ⁴ Baka István 1948. július 25-én született, második fiúgyermekként. Bátyja, Imre kiskorában elhunyt – több epikus művében is visszatér emléke. Érdemes idézni a középiskolás éveit is: Baka az 1965/1966-os tanévben érettségizett in A Garay János Gimnázium Centenáriumú évkönyve 1896-1996 Összeállította és szerkesztette Lemle Béláné, Zentai András Szekszárd, 1996. 145.o.
- ⁵ 1965.02.20-a valóban szombat – in Szentpétery Imre: A kronológia kézikönyve Bp., 1985. szerint 186.o.
- ⁶ A napok elrendezése a következő:
 „a” nap: „ébredtem”, „reggel” ([1] – 69.o.); 71.o.: utalás előre (tkp. hátra: 1965.02.20. szombat); „este” ([2] – 73.o.).
 „b” nap: hét óra tájban ([3] – 74.o.); délután öt körül hanyás ([3] – 76.o.).
 „c” nap: késő éjszaka, illetve kora hajnal / „farkasok órája” / ([4] – 77.o.); 6.15-től éjféltől: 1965.02.20. ([5] – 82.o.).
 „d” nap: „ébredtem” ([6] – 97.o.); reggel van ([6] – 98.o.).

- ⁷ Az ötletet Lenkó Lizandra V. éves magyar-történelem szakos hallgatónak köszönöm, aki a 2005/2006-os tanév első félévében tanított a Deák Ferenc Gimnázium 12/C osztályában.
- ⁸ Az életrajzból tudunk egy Gábor keresztnévű közeli barátáról: Kékes Gábor, a garays verselő triász tagja (a harmadik Csizmadia Sándor) – in Töttös Gábor: Köztünk voltál, Baka István. Beszélgetés a költő szüleiével és Solymár Imre: Baka István diákkora, s „legboldogabb esztendeje”, 1965 Új Dunatáj, 1996/2.
- ⁹ A Faust-témát magyarul a következő munkákból idézem meg (időrendben): Dr. Johann Faust, hírhedt varázsló és mágus története (ismeretlen szerző népkönyve); Chr. Marlowe: Doctor Faustus tragikus históriája; Fr. M. Klinger: Faust élete, tette és pokolra szállása; J. W. Goethe: Faust; Jókai Mór: A magyar Faust; J. Barbier-M. Carré – Ch. Fr. Gounod: Faust (opera és balett); Madách Imre: Az ember tragédiája (VIII. és X. szín); Th. Mann: Doktor Faustus; Gyurkó László: Faustus doktor boldogságos pokoljárása; Chr. Fry: Faust. Bulgakov művét éppúgy nem említem, mint Kl. Mann – Szabó István Mefisztóját.
- ¹⁰ A többi kísérő-verstől eltérően ez az alkotás később született, a Csongrád Megyei Hírlap 1986.05.24-i számában jelent meg.
- ¹¹ A Város és az Idegen (= Transzcendens etűd) A völgy felett lebegő lány előzményének fogható fel, a Vasárnap délutánt földolgozza az Isten a városban című hangjátékában, A kisfiú és a vámpírok betétjéből készült A korinthuszi menyasszony szomorújátéka és hangjátéka. Tudom, tervezte az Én, Thészeusz rádiójátékká írását (van is benne drámarészlet!). Csupán két műve az, amelyhez „nem nyúlt”: a Szekszárdi mise és a Margit.
- ¹² Az Edit-Margit téma előfordulásai (a teljesség igénye nélkül – az aláhúzások a kettőzés további lehetséges értelmezése felé mutatnak).
- TE:** A Város és az Idegen in Kortárs 1979/3 (= Transzcendens etűd in Szekszárdi mise Bp., 1984.) – „tíz éve – egy Edith nevű lány lakott” –> ködből gyűrt szobor – 421.o.
- AVFLL:** A völgy felett lebegő lány Életünk, 1980/5-6. – Nincs kimondva a neve, de a nőalakhoz való viszonyban sok vonás Edit/Margitra utal.
- VD:** Vasárnap délután in Beavatások, 1981. (Tiszatáj 1980/11.) => 1980 augusztus, Szekszárd – Duinói elégiák (ápr.) Edit <-> harmincéves nő – 7.o.; Edit-történet első változata – 8.o.; Edit – esély a találkozásra (mozi) – 13.o.; << Faust doktort említem >> – 22.o.; Az Isten az Edit-szerелеmről [15 év múlva találkozás-keresés 1979/1980?] – 24-25.o.
- SZM:** Szekszárdi mise in Beavatások, 1981. (Tiszatáj 1981/9.) => 1980 ősze, Szekszárd – Schröderné <-> Teréz – 29.o.; 42.o. [48 év után – 1848 ősze]; Teréz-émlék – 43.o.; Teréz-éjszaka – 43-44.o.; Teréz-émlék – 45.o.; Teréz-émlék: elhagyása és a látomás – 47.o.; Teréz-émlék – 53.o.
- AKÉAV:** A kisfiú és a vámpírok Beavatások, 1981. (Tiszatáj 1985/11.) => 1984 ősze, Szekszárd – Borgói Cézár felesége Lucretia <-> Korintha – 105.o. (144-154.o.: Korintha-történet <-> 154-155.o. Lucretia cselekedete); Bakó Imre – Nemes Edit – 112.o. [Kérdés: Korintha alakjában van-e Edit/Margitból – nincs! (Kezdeményezés, visszatérés, elkárhozás)]
- AKM:** A korinthuszi menyasszony. Szomorújáték in Életünk, 1988/2. – Nincs utalás. A hangjáték-változatban sem.
- ÉT:** Én, Thészeusz in Beavatások, 1981. (Tiszatáj 1990/3.) => 1989 ősze, Szekszárd – Edit emlékképe <-> Kertai Adrienne (Ariadné [Ada]) fényképe – 166.o.; Rokona Editnek? – monológ – 168.o.; Edit-story – 169.o.; Rokona Editnek? – Papp Zoltántól – 170.o.; Edit nagynénje = Ada – 176.o.; Papp rájön az Edit-szerелеmre – 177.o.; Edit-visszaütasítás emléke – 183.o.; Edit „elolvad” – 187.o.; Edit „kis lány” – 188.o.; Edit megtagadott, de viszonyítási pont (Ada-vallomás) 190.o.; Ada 32 éves, Bakó Imre (180.o.) 19 éves – 192.o.

HB: Halotti beszéd in *Az idő térképelei Válogatta és sajtó alá rendezte Bombitz Attila Pécs, 1999.* (in *Délmagyarország, 1992.02.19.*) – Margit – 101.o. (kitalált story)

IAV: Isten a városban avagy a Csodaszarvas pusztulása „brehmdráma” hangokra in szerzői gépirat másolata (*Közzet Rádió 1995.04.17.*) =» 1992 szept.-nov.18., Szeged-Szekszárd – „Októberi vasárnap” – 7.o.; „Editet szeretem...” – 8.o.; „Edit meghallgatott volna.... [a felajánlás dramatizálva] ... 8-10.o.; „Edit anyja meg a szőlősgazda felesége...” 11.o.; „találkozzék Edittel...” – 20.o.; « « Faust doktort említem » » – 29.o.; Az Isten az Edit-szerelmemről [15 év múlva találkozás-keresés 1979/1980?] – 31-32.o.

AA: Az álomgyűjtő in *Az idő térképelei Válogatta és sajtó alá rendezte Bombitz Attila Pécs, 1999.* (in *Népszabadság, 1993.10.16.*) – „Egy Edit nevű lány tablóképét kerestem... De hiába kerestéltem.” – 114.o.

- ¹³ A lány valódi neve egyszer szerepel csak, A kishű és a vámpírokban az általános iskolás Bakó Imréhez köti. Helyesen Nemes Edith Verona, az 1967/1968-as tanévben érettségizett IV/D osztályban in A Garay János Gimnázium Centenárium évkönyve 1896-1996 Összeállította és szerkesztette Lemle Béláné, Zentai András Szekszárd, 1996. 149.o. Bővebben Tóttós Gábor és Solymár Imre idézett cikkében (ld. ott).
- ¹⁴ Némethkér, 1998. okt. 18. – Hanák Ottó leveléből. Hanák Ottó ugyancsak az 1965/1966-os tanévben érettségizett, Bakával egy osztályba jártak, egymás mellett ültek négy évig. In A Garay János Gimnázium Centenárium évkönyve 1896-1996 Összeállította és szerkesztette Lemle Béláné, Zentai András Szekszárd, 1996. 145.o. Meghatározó barátságukat említi Tóttós Gábornak az édesanya (i.m.).
- ¹⁵ Ez már a szekszárdiak, illetve az iskolatársak adóssága. Az Új Dunatáj 1996/2-es száma példát mutatott.
- ¹⁶ Baka nemcsak hogy nem semmisítette meg, hanem átadta másoknak is, nekem is olvasni, fölhasználni. A szöveg nem eredeti gépelésű, ami azt jelenti nekem, hogy volt első példány is. Azért nem sajnálta kiadni az indigózott másolatot, mert szükségesnek tartotta az eredetit. Kérdéses, hogy a hiányzó három szöveg – a XIII-XIV-XV. létezik-e. Megjegyzem, a ciklust ugyanilyen hiányokkal említi Solymár Imre idézett visszaemlékezése: nemcsak hogy Edithhez kapcsolja, hanem még idéz is belőle, a IV-ket.
- ¹⁷ A szöveget Bakától kaptam, a versnek csupán az első része jelent meg a Népszabadságban. Az idézet a 3. Egségben olvasható. A költemény keletkezése: „1967 december”.